

طاشينك
روزنامه
معمارية: هاندا ماموريان: ازمير

"TACHINK"
JOURNAL ARMÉNIEN
QUOTIDIEN POLITIQUE & LITTÉRAIRE
Imprimerie Mamourian
SMYRNE

10 ՓԱՐԱ

ԴԱՇԻՆԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

	ՏՐԿ.	ՂԵՑ.	ԵՌ.
ԻԶՄԻՐ	80	40	20 Ղ.Ձ.
ՊՕԼԻՍ ԵՒ ԳԱԽԱՌ	80	40 Ղ.Ձ.	
ԱՐՏԱՍԱՀԱՐԱՆ	25	13 Պր.	

Նամակներ պէտք է ուղղել: Խմբագր. «ԴԱՇԻՆԿ»-ի
Մամուլական Տպարան — Բզմիր
Rédaction du journal Arménien «TACHINK»
Imp. Mamourian — Smyrne

Ձի հրատարակումը ձեռագիրներ չեն վերադարձուր

10 ՓԱՐԱ

ԳԵՂԵՑԻԿ «ԺԵՍԹ» ՄԸ ՇԻՐԱԿԱՆԱՍԵՒ ՅՈՐԴԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Շիրվանդատէի երկնամասայ գրական գործունէութեան յորհրդանշանը կատարուեցաւ. ամսուս եօթնին, թիւիկիսի մէջ:

Տակաւին տեղեկութիւն չունինք այս հանգիստի պարս զաներուն վրայ: Բայց կը յուսուիք որ մեծանուն յորհրդանշան վայել յաջողութեամբ մը տեղի ունեցած ըլլայ ան:

Բայց այժմէն կրնանք ըսել, թէ ինչ որ Շիրվանդատէի արժանաւոր փառաբանութեան ամենէն անկործանելի ապացոյցը պիտի մնայ, մեծարանքի այն հատորն է զոր, այս առթիւ, թրքահայ գրագիրը՝ Տիգրան Կամարականի խանդավառ նախաձեռնութեամբ կազմակերպեց իր փառաբան գրականութեան հոգեկապ փառաբանութեան ձեռնարկ համար:

Թրքահայ գրական եղբայրացիութեան կողմէն անտախտիկաց ու սիրայի գեղեցկութեամբ մեք մըն էր առիթ:

Հատորը, որուն հրատարակութեան խառնուրդ յանձնուեալ է ծանօթ գրականագործ հրատարակիչ Տիգրան Պ. Պաշկեցի, չի կրցու հասնիլ յորհրդանշանի: Բայց այս ակամայ յապաղումը չի նս աղետներ բնական անոր գերազանց արժէքն ու նշանակութիւնը:

Հոն, տիրական ձեռքերով, գծագրուեալ է Շիրվանդատէի գեղեցիկ, և վերջում ուրիշ անոր ամօղը գրական գործը:

Ահաւասիկ ըստանդարտութիւնը, որ գաղափար մը կուտայ այս հատորին կառուցութեամբ մասին:

ՅԱՌԱՋԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շիրվանդատէ. — Նամակ
Տիգրան Կամարական. — Մեծարանք
Վարդանիս

ԿԵՆՏՐՈՆԻԹԻՒՆ

Արա՛ւ Անտոնեան. — Շիրվանդատէ
(Կենսագրական նոթեր)

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արշակ Զօյալեան. — Դէժ մը (Շիր
վանդատէ)

Ա. Յարաքիսեան. — Դիմապատկեր մը
(Շիրվանդատէ)

Մ. Ս. Կարանեան. — Շիրվանդատէ
նորափայտիլը

Գր. Մալխաս. — Շիրվանդատէ և իր
վիպակները

ՎԵՂԵՐԵՒ ԵՒ ՎԵՂԻԿՆԵՐ

Առեհն Պարսեան. — «Բառ»

Յովհաննէս Արքեան. — «Մատակարար»

Վահան Մալխաս. — «Նամուս»

Հրանդ. — «Արթիւր»

Յովհաննէս Արքեան. — «Արթիւր»

Ե. Մրմախեան. — «Արքեան»

Տիգրան Զօյալեան. — «Գործարարութիւն»

Հայկէլ Եսայեան. — «Օրիորդ Լիզա»

Տիգրան Կամարական. — «Արարիկ»

Գ. Յանգիւլեան. — «Մանկական ու Ս.
սատըր»

ԹԱՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գ. Զօհրապ. — «Պատուի Համար»

Ջիլքի-Սարափ. — «Վեհիկ»

Վ. Թեփեհեան. — «Գործարարութիւն»

Տիգրան Կամարական. — «Գործարարութիւն»

Թրքահայ ու Կովկասահայ գրական աշխատակիցներուն եղբայրացական ազդեցութիւնը իր փառաբանութեան մէջ: Գրական գործունէութեան մէջ Երվանդատէի ծնունդը կատարուած պիտի ըլլայ ամօղ:

Եւ Թրքահայ մեք, Թրքահայ անդին, Թրքահայ սրտապնդող վարձատրութիւն մընը կատարուած ըլլալու է առիթ Շիրվանդատէին կողմէն:

Տարակոյս չունիմ որ՝ Արարատի երկու կողերէն և աշխարհի չորս ծայրերէն ամէն Հայ անձկալիցայ պիտի սպասէ այս հատորին. ու ջերմանալով իրենց արտաքին խառնուրդը իր անհատական փառաբանութեան համար:

ՈՍԻՐԵՆ ՊՈՐԹԵԻՒՆ

ԼՈՒՐԵՐ ԿԵՍԱՐԱՅԷՆ

ՃԱՆՏԱՐԱՆԵՐՈՒ ՇԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Քանիցս «Կաշիք»-ի էջերուն մէջ ցոյց տուինք իրենց պաշտօնին անդամար և անարժան պաշտօնէի ընթացքը: Լուրիքի պէջ - Կեսարիոյ ժամատարան զօմանալուն ատենը մէկն է. եթէ իրեն զէ՛ր երախտապարտութիւն մ'աւելնէ՛ք ան ալ իր անարժան և ապօրէն ընթացքը հրապարակելու համար մեղի առնու յոյժ հայ թաղիկն է:

Գր. իմիր քաղաքս յուզուի մէջ է. զի իր ցորիկ ձերբակալութիւնները կը կատարուին ճիշտ Համբարումի մէջ, ձերբակալութեանը փողոցներէն չարաչար ձեռնադրու կը տարուին՝ ինչպէս նախկին ըլժիմի մէջ. բանտարկեալները անգիծօրէն կը խոչտանգուին զիջարանց բանտին մէջ՝ որպէս մտաւոր անցեալին կը չարաչարուին: Երբոր զիջարաններէն անտաղ մարդա կերպ, գաղափարայ աստիճաններու վրէժակի միջոցաւ, պատճառը Մայիս (Նի) (Լ. Թ.) կիրակի օր տեղի ունեցած միջադէպ մ'է:

Երբոր զիջարան աստիճան անգիծօրէն ինչ փոքրիկ չեզու մը նիւթէն՝ որպէս զի ինչորիւր իր ամէն պարագաներով հասկըցուի:

Շատ մը քաղաքներ իրենց բնական զիջարան բերմամբ մէկէ աւելի զրօսալիցութիւն կ'առնեն: Ժողովուրդին կարճ պոյստ մը կամ քիչ մը զով օդ պարգեկու համար: Կեսարիոյն այս մասին ժողով է. և զաններն ալ միայն թուրքերը կը վայելն: Հայոց միակ զրօսալիցութիւնը գերեզմանոցն է՝ ուր կ'երթան չեմ գիտեր մեծերնու հայելով իրենց մեծաւոր բազմէն ոչ նուազ ան բազմին մէջ սփռուելու թէ իրենց օթեանին հետ կանխաւ ծանօթութիւն հաստատուելու և իրենց միտքը գերեզմանի կողմէն ազդեցութեանը վարձակցելու:

Այսպէս թէ այնպէս Մայիս ինչ կերպի օրը հայ երկուս բազմութիւնը օդի գեղեցկութիւնէն նպաստաւորութեան գերեզմանները թափուած էր: Եթէ գերեզմանաբարութիւն վրայ հակողներ ձերեւակ հազած ըլլային, պիտի փորձուէին կարծիք թէ՛ մեծերնը իրենց նեղ և մութ խցիկէն ծանր բացած և խոսք մէկ ըրած քարին տակէն վրան ելած էին:

Երբու զիջարան ժամատարաններ ալ ազգիկ գիտելու համար (քարեկարգութեան հսկի մեր ժամատարաններու միջոցներ չէ) կերթան և հոն կանգնուած վրանի մը տակ կը նստին: Հարս ազգիկներու մօտ ճէն թըրմէնի սէս նստիլ թուրքի գործ չէ. իսկ եթէ այլ հարսազգիները նայ են և թուրք

գիրը զիջարան և բան մ'ալ աւելի - ժամատարան՝ կրնայ երեւակալուիլ թէ գործը լիկ լիկըն աշխարհներու և տախտ նայուածքներու նեղ սահմանին մէջ չի մնար: Ժամատարանները կ'սկսին գաղափարի փոքրիկ քարեր նստել անցեւորած ընող իզական սեռին վրայ և անբարոյիկ խոսքեր փոխանակել:

Իրենց մօտը գտնուող հայ երիտասարդները կ'զգայեն անոնց թէ անվայել է իրենց ընթացքը և իրենց հոն նստելն ալ աւելորդ: Ժամատարաններ ալ ևս առիթ կը փնտռեն կոխ մը հանելու և իրենց ազօրէն ընթացքին զէ՛ր բողբոջելու չափ յանգնող հայերէն վրէժ լուծելու: Այս առիթը ժամատարանները կ'ստեղծեն Դէժը Պալթանան անուն հայու մը ձեռքէն փոքրիկ գանակ մը առնել փորձելով՝ որով հայը խնձար կը կեղեկէ:

Երբ Դէժը կ'ընդունայ գանակը յաճախու՝ ժամատարաններէն մին կը յարձակի վրան և մէջքէն կ'սկսուած գաղափարայով կը վերաւոր. Դէժը զիջարան Ստոր վրայ գտնի մը հայ երիտասարդներ վրան կ'իջնան և կը յաջողին գաղափարան առնել ձեռքէն: Այս անգամ մեր հերոս ժամատարան իր ընկերները սուրբին կ'երկնայ՝ իր կատարութիւնը յագեցնելու համար, մինչև որ ան ալ ձեռքէն կ'առնուի՝ երկու հագի ևս կը վերաւորէ: Այս չիտնութեանց մէջ ժամատարանը բաժնուց կը պատուի, զիջարան վրայ փոքրիկ սկզբու ք կը զոյանայ և առնուր կ'ըլլայ ժամատարանի ձեռքէն հաշարու կողմէն:

Լուրը կը հասնի Ոստիկանատուն և ահա տասնեակներով ժամատարաններ հեծնալ և հետիտան կը փութան գերեզմանոց և անոնց բնութեան իրենց աչքին հանդիպումը կը բռնեն: Կանանց և տղայաց լացն ու խուճապը, սուրբնաւոր հազաններու ձոճումը, բռնութեանը անգիծօրէն ձեռնադր տեսնողներ հին օրերը կը յիշին: Զերբակալութեանը մինչև ոստիկանատուն խորագանի և գաղափարի հարսաւորութիւնը թաշկուաւել և հոն ալ ժամատարան Գոմանտարանի հրամանով չարաչար ձեռնուիլ վրէժ, քանի մը հատերը աղաւթ կը թողուին, տակից կ'ապացուցանէ թէ կուտէ բոլորովին անգիտակ անձեր հակառակ օրէնքի՝ ձրի ձեռք կ'ընթարկուեցան:

Գտնուելով ինչ արձապատկերութեան մէջ են Մ. Դէժը Պաշկեցի, Սահակ Զարեանեան և Յովհ. Պրեկիճեան որոնք կը պատմեն թէ Գոմանտարան հերոս ժամատարանը բարկութեամբ կը պոսար, «Ինչպէս տարբարակալ չի քաշեցին և այս չունեցուն 10-15 հատը չի տակնուցելը. թող անոնք բողբոջ ընէին քեզի զէ՛ր» կըր: Հայ Մրթնարանի փափկօրէն գիտելու և ան Գոմանտարանի թէ, ձեռք օրինաց հակառակ է, եթէ յանցաւոր են թող իրենց պատիւը կրեն ըստ օրինի: Գոմանտարան կը պատմութեան (Մենք ժամատարաններ կը պատմենք ձեր Մրթնարան վրայ որ Համբարումի բռնութեան տակ ինչպէս էր, հիմա կը հասկնա՞ւ կը որ անոնք ձեռք քիչ են և գեր, անոնց տատնապատկերն արժանի էր գործը»:

Ծննդողները երբ Սահակապարտութեան անունը կ'արտասանեն, Անմէտ Զափուշ անուն հին գաղափարէն թիւի մը անուր հայնայութիւններ կը տեղացնէ Սահակապարտութեան, զայն բերողին, անոր պաշտօններուն հասցէին և կը յաւելու, «Տախտին չէ՛ք հակողներ, Սահակապարտութեան մեռու, հիմա Իսրայիլացիներ կը տիրէ: Այս վերջին խոսքերուն ամէնէն անկեղծ և ճշմարիտ խոստովանութեան մը ըլլալուն հաւատալու կը փորձուինք: Եթէ Սահակապարտութեան ողջ ըլլար, անոր

հիմնական սկզբունքներով անբռնաբարիկ և նուիրական սեպուած պատկերներ չպիտի բռնաբարուէին մահաւանդ այդ օրէնքին պահպան կարգուած ժամատարաններու կողմէն: Սահակապարտութեան ողջ ատենը բոլորովին անմեղ անձեր չպիտի ենթարկուէին այնպիսի ձեռք որուն արժանի են իրաւամբ Ատանայի Վալին, Դըզըր Գարի-յէյի միւտիլը, Զարայի մարդապանները, Կըրտէրիզի փառները ևն ևն. ամէնէն վերջն ալ թերեւ կեսաբացի երկու զինով ժամատարաններ, անոնց Գոմանտարան և Անմէտ չափուը: Սահակապարտութեան իր կենդանութեանը պիտի պաշտպանէ ինք. զինք՝ իր հասցէին տուած այսքան նոգկալի անարգանքներու զէ՛ր և զանոնք արտաբերող բերանը պիտի պատուէր և լեզուն պիտի կտրէր:

Արդ՝ մեզ կը մնայ համակերպիլ մեր ճակատագրին և վստահ ըլլալով որ հին ընթիմի մէջ կ'ապրենք՝ տոկանք անտարբեւջ ամէն տեսակ զրկումի և բռնութեանց: Դիմապատկեր սիրու, համբարներու միտք և տոկալու կամք չունեցող պանդուխտի ցուպը ձեռք թող առնէ օր առաջ:

Մեզայ որ այս եղբայրութեանց համար բողբոջ կ'արձալու, բողբոջները կ'երթան դուրս իրաւորը... չըլլայ որ զիս ալ բողբոջի: հետ հոն նստեն, քանզի արդէն ան անտախտ չունիմ: Առնուած ողորմի վաղաժողիկ Սահակապարտութեան հոգեւոյ՜, գէշ չէր՝ եթէ չի՛ մեռնէր. ևս չեմ ըսողը, Անմէտ չափուըն լսեցի:

Թ. Գ. Թ. Կ. Կ.

ԳՐԱԿԱՆ ԴԵՄՔԵՐ

ՍՏԵՓԱՆ ԿԱՆԱՅԵԱՆՅԷ

Ը.

1909-ին լոյս տեսաւ Ազաթանգեղոսի գրաքառ բնագիրը Բազմաթիւ ձեռագրերի համեմատութեամբ Պ. Կանայեանցի և Դաւութ Տէր Մկրտչեանի (Մարաբեի) աշխատութեամբ, որի վրային մեծ գովասանքներով խօսեց կովկասահայ մամուլը՝ «Արար» (1910, թիւ 1, էջ 17), «Հորիզոն» (1910, թիւ 1, էջ 1), «Մշակ» (1910 թիւ 7), «Հայկ» (1910 թիւ 2 էջ 29-30), «Արարատ» (1910 թիւ 1, էջ 87-93):

Անհամեմատ ենք համարում այստեղ տալ ըրել մի քանի հատուածներ Փօլ. Փէրթէ-ի, «Հանգէս Ամսօրեայի» «Ալէքի» արտադրութեան նպատակաւ կարծիքները, բնութեանը զրանց հեղինակութեան վայելիչ ձեռնահաստիքները Ազաթանգեղոսի նման մի ամենակարեւոր, լուրջ և գիտական ստեղծագործութեան քննադատելու գործում:

Նախ թարգմանաբար եւրոպական գիտական աշխարհին ծանօթ հայադէտ Փօլիս Փէրթէ-ի կարծիքը:

«Ազաթանգեղոսի պատմութեան վրայ ի մի են կուտակուել հոգեւորութեան բոլոր տեսակները: Զննարկաւ հայի համար այս փոքրիկ գիրքը՝ հայութեան քրիստոնէութեան զարթի զիջարանի լեզուական է, ազգային վէպը և միանգամայն նախնայ պաշտօնի լեզուի յիշատակութեանը հաւատը, ցեղի և բնաշխարհի աւանդութիւնները, մատնագրութիւնը և գեղարուեստը չընդապառել են նրան կ'օժտուան սքանչելիամբ, սրտ աւելի և ջերմացել է հայրենիքի երկրապահութեան իշխանութեանը տիրուելու այս պարտմիտ և պէ՛տքաւ: Եթէ ինչ ևս աւելի ևս հոգեկալ նրանց իր կծու վէճերով: Այնպիսի կարգապահուած և

այնչափ մեկնաբանուած այս երկը՝ սակայն զեռն ևս չէր հրատարակուած պատշաճ խորհամբով: Ժամանակաւոր հրատարակութիւններ միայն ունէինք նրանից, պատահական, առանց ձեռագրական աւանդութեան խորին ուսումնասիրութեան: «Ուրիշական ընթերցողները զրանից աւելին էլ չէին պահանջուած: Բայց որ աւելի ծանրակշիռ է՝ լեզուարանները, պատմաբանները, քննադատները դատում էին և դատափետում, ո՛ր և ինչպէս կամենային, հազար անգամ այլափոխուած բնագրի մանրամասնութիւնները, որոնց նախնական ձևը խուսափում է նրանցից: Այնպատեանք, որ մնում էր կատարելու, այժմ ահա զուլս է բերուած հիանալի կերպով էջմիածնի գիտնական վարդապետ Գալուստ Տէր Մկրտիչեանի և Պ. Ստ. Կո. Նալբանդի ձեռքով, երկու կատարելագործուած արեւմտեան լատգոյն մեթոտներով, նրանց հրատարակութիւնը աւելցողիւ է իւր պարզութեամբ զեղեցիկ ճաշակով և չորեքութեամբ, իսկ գիտական տեսակէտից ներկայանում է մեր առաջնականագոյն տեսքով: Հարկաւ՝ նրանք չէին կարող սպասել այն տնային նիւթը, որ սպասում էր զեռն իւր գործադրութեանը»:

«Նիւթի այս առատութեան առաջ, որ մասամբ նաև ամուլ է, բարեխիղճ հրատարակողները չեն թողել անուշաղիր և ոչ մի կէտ, որ գործնականապէս իրադարձելի էր»:

«Բայց նախընթաց հինգ հրատարակութիւններից՝ օգտագործել են նրանք յիսուն ձեռագրից աւելի, վճիռ յարատև խնամքով, որի լիովին ապացոյցը տալիս է նրանց յառաջարկը: Սա առաւելն՝ կարելի էր ցաւել, որ նրանք չեն ձեռնարկ պաճ իրենց երկարատև և բարեխիղճ հետազոտութեան հետևանքը մի ընդհանուր տեսութեան մէջ, նրանց միտքը անշուշտ՝ չափով է և անխնայ, սակայն այդ պէտք է լինում փնտռել գործի զանազան մասերում, որ լրացնում են միմեանց»:

«Ազգայնագիտական ձեռագրերը երեք խմբի են բաժանուած, չհաշուած մի քանի խառնածին օրինակներ, որոնք խուսափում են հաստատազանգեղեղանք (տես յառաջաբան էջ 11)»:

«Երկրորդ խումբը, որից ծագել են միւս երկուսը, ինքն էլ բաժնուած է մի աւելի հին խմբագրութեանից, որի հետքերը պահուած են Կորիւնի գրած Ս. Մեսրոպի կենսագրութեան մէջ: Այսպէս ուրեմն երկրորդ խումբն է, որ ներկայացնում է հիմնական բնագրերը, որից ծագում է Ս. Գրիգոր Լուսաւորդիի «գործերի յունարէնը»:

Առաջին խումբը անշատուել է երկրորդից զիպուածական խնդրան հնորիւ, որով միջակտուր է եղել յառաջաբանը, պատմական անդամահատութեան չնորհիւ, որով ստացուել է «համառոտ յառաջաբանը»: Այս խնդանդամ օրինակից ծագել է մի ամբողջ ընտանիք, որ ունեցել է իւր սեպական կենսաքը (էջ 11)»:

«Երրորդ խումբը արդէն՝ աւելի չուտ մի արհեստական խմբակցութիւն է՝ բնորոշուած թեթիւ գիտակցական սրբագրութիւններով «արդիւնք գիտակցութեամբ կատարուած խմբագրութեան» (յառաջա-

բան): Այս խմբագրութեան նախադիպրածագում է երկրորդ խմբի մի հնագոյն օրինակից: Այս օրինակից բախում են և ուրիշ ընդօրինակութիւններ, աւելի ազատ փոփոխուած այնպէս որ մի քանի ձուլումներն երբեք չեն ընդգրկուած խմբի մի խմբագրութեան տպագրութիւն և գործում, որի և խմբագրութեան տեղը չի ներու է վարագր (էջ 11)»:

«Մեր այս արագ ուրուագիծը հազիւ միայն մի ազատ գաղափար է տալիս այն անապին աշխատութեան մասին, որի վերայ հիմնուած է Տէր Մկրտիչեանի և Ստ. Կո. Նալբանդի հրատարակութեանը: Բայց, բուն նշանակութեամբ ձեռնարկութեան գործ է նրանց արածը: Նրանց նշանաւոր հրատարակութիւնը վերջապէս ապահովում է մի հաստատուն հիմք ապագայ հետազոտութեան համար, որին չարունակուելու է ենթարկուել Ազգայնագիտութեանը: Հայ պատմագիրների չարքի հրատարակիչները պարտաւորուած են և Մովսէս Խորենացի, որի համար կարելի է միայն ըստ ձգտել, որ նմանութիւն այն տիպ օրինակներ, որ աւել են Տէր Մկրտիչեան և Կո. Նալբանդի»:

Աւելի գովեստով է խոսում «Հանդէս Ամստերդամ»:

«exegim monumentum aere perennius կրնայ զոչել ուսումնայ մասնւր: Ազգայնագիտութեանը «բազմաթիւ ձեռագրերի բազմաթիւութեան, հայկազ հրատարակութեան, որուն երկար տարիներ է ի վեր կը սպասէր անկախուող հայ բանասիրութեանը, լայն տեսութեամբ վերջապէս՝ երկու գիտնականներու անխնայ աշխատանքով խնամք... Հրատարակիչները բնագրեր վերականգնելու համար կրցած են համաժամութեան տեսել 60ի չափ ձեռագիր և տպագրի օրինակ: Այս և այլ ծանօթ բազմաթիւ օրինակներու զատաւորութիւնը կատարուած է չափ մեծ յաջողութեամբ... Բնականաբար այսպիսի մանրակրկիտ քննութեան կատարուած ձեռագրաց համեմատութիւնները պիտի ընծայեն մեզի վերականգնուած բնագրի մը Ազգայնագիտութեան, զոր ուրախութեամբ և չորհակալ սրտով կրնանք ըսել թէ ունենք... Բնագրերի գործածելու՝ զերուքիս համար բաժնած են հրատարակիչք 900 հատ ուսածի, որ լաւ մտածուած է... ձեռագրական տարբերութեանց մէջ հաճախով կը կարգանք նաև Բուրսեայ, Կոնստան, Սեբեասի, Ուստանիսի և այլ մատենագրաց անունները, որոնք նորանոր կուտաններ կընծայեն ընտրակագոյն ընթերցաններ որոշելու համար»:

«Ամեն գովութեան արժանի է յայտ հրատարակիչներու տարած խնամքն ու բարեխիղճութիւնը, աշխատութեան մը, որ որչափ յոգնեցուցիչ է, այնչափ ալ մեծարժէք է գիտութեան համար: Այս միակ միջոցն է վերակազմելու համար և դառնում են զատական Ազգայնագիտութեան»:

«Այսպիսի համեմատական հրատարակութեան մը ինչպիսի յեղափոխութիւններ կը զարթուցանէ հայ գրականութեան պատմութեան մէջ, յայտնի է, որչափ հաւանական համարուած կարծիքներ կը լուծուին, և որչափներն ընդհանրապէս ստուգութեան սահմանը կը մտնեն, ո՛ր

չափ նոր բառեր գառական հայերէնի բառակերպը կը հարաւորեն» և որչափ որ խաղ լսուի ու ընթերցուի ընտրակագոյն էջերէն ու տպագրութեան հայերէնի սահմանները կը մի մի փոխարկուած, օրինակը չափ է...»

«Սեպտեմբեր 1 ժողոված անուանց ցանկով իւր զգալի Ազգայնագիտութեանը զեղեցիկ հրատարակութիւնը: Մեր յայտնի բառակազմութեան, այս, լայն մասամբ, կը սպասենք զեռն Կոնստան հրատարակութեան, կը սպասենք մանաւանդ Բուրսեայի հրատարակութեան, և վերջապէս կը սպասենք կրթութեան ժողովածուի ամբողջական հրատարակութեան, որ հայ մատենագրութեան մէջ պիտի լլայ յիշատակարան մը»:

ԳՐ. ԲՈՒԱՍԵԱՆ

Ազգայնագիտութեան

ԺԱ. ՆԻՍՏ. ԳՈՒԴԱՐ. ԲՆԴ. ԺՈՂՈՎՈՅ
ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՐՈՏ. ԺՈՂՈՎՈՅ
ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻ

Հինգաթիւ երկու ժամը (ին վիճակիս Գառական ժողովը իր 11րդ, նիստը գումարեց նախագահութեամբ Առաջնորդ Ս. Հօր: Ներկայ էին 5 եկեղեցական և 16 աշխարհական երեսփոխաններ: Առնչու. սիտութիւնը կը վարէր Ս. Առնեապետ Գ. էֆ. Կապիտան: Առնեապետը գործողութիւններու աւարտումէն վերջ Առնեապետ էֆ. ի առաջարկութեամբ նախագահ Ս. Հայրը հազոյ մը արտասանեց հանգուցիւ երեսփոխան Գեորգ էֆ. Խորասան ձեռնի հոգուն՝ յազգալ չեղտելով ներքու զին ընկալանոր Ազգ. օգտակար գործունէութեան և ուղիղ նկարագրին: Ի վերջոյ օրակարգի անցնելով կատարուեցաւ Կրօն ժողովոյ ընտրութիւնը: Նոր Կրօն. ժողովոյ անդամ ընտրուեցան՝

Տ. Առնեապետ Գեորգիւս	17 քուէ.
« Դանոյ ծաղիկեան »	16 »
« Յուսիկ Մանթիկեան »	16 »
« Եղիշ Փալապիտ »	15 »
« Մեսրոպ Տ. Սարգիսեան »	15 »

Նախագահ Ս. Հայրը հորհուրեց նորընտիր Կրօն. ժողովը և կարողութիւն և ուղղափառ գործունէութիւն մտղմեց:

Յետոյ ժողովը անցաւ օրակարգի Բ. խնդրոյն, որ է կաթողիկոսական պատգամաւոր ընտրութիւնը: Նախագահ Ս. Հայրը խօսք առնելով բացատրեց թէ՛ «Լատ օրինի կաթողիկոսական ընտրութեան կը մասնակցին իւրաքանչիւր վիճակի երկու պատգամաւոր, մին եկեղեցական և միւսը՝ աշխարհական: Եկեղեցական պատգամաւորը կը լլայ տեղեւոյն առաջնորդը կամ աւարտեցալայութեան՝ տեղապահը կամ փոխնորդը: Հետեւաբար իւր ձեռնարկան Առաջնորդը, Զմիւռնիոյ վիճակին պատգամաւորի զերը ինձ կը վերաբերի, և կը վերջում յայտարարել որ այդ պաշտօնը սիրով պիտի ստանձնեմ», հակառակ եղաւ: Նախին խոտութեան, նկատելով որ այս անդամաւոր ընտրութիւնը տրուած հրահանգի մը համաձայն տեղի չի պիտի ունենան, ինչպէս էին նախորդ երկու ընտրութիւնք, այլ պիտի կատարուին երկար

խորհրդակցութիւններ և չափական պաշտօններ: Այդ տեղոյն գործողութեան մէջ կը փոփոխուէր ևս ալ ունենալ իմ տրկար ձայն, որու ըստ ամենայնի Զմիւռնիոյ վիճակին և բազմաքան համաձայն լինելու կրնայ անկախութեամբ լլայ:

Եկեղեցական Պատգամաւորի խնդիրը այսպէս կարգադրուելով, կը մնայ ուրեմն աշխարհական պատգամաւորի ընտրութիւնը: Ինչպէս զիտէք աշխարհական պատգամաւորի ընտրութիւնը այս ժողովը կը կատարէ և ձաճորդութեան ծախքն ալ Ազգ. արկը կը հազոյ: Բայց վերջերս զերթէ ամեն ուրեք գտնուեցան ազգայններ որոնք յայտնեցին պատգամաւոր պաշտօնը ստանձնել և ծախքը իրենց անձնականէն հոգալ: Այս գրութիւնը տեսաւ մը տպագրութեան դարձաւ և որչափ զետեմ Զմիւռնիոյ նախորդ պատգամաւորներն ալ իրենց անձնական ծախքով պահեցին: Ինչպէս քան ընտրելի տաճարակի Պատկ. ժողովը կողմ ընտրուել յետոյ Հետեւաբար ևս կը կարծեմ որ յարմարագոյն կը լլայ այս անգամ ևս տեղեկանալ թէ արկեօք չիկայ յարկոյ ազգայններէ մէկը որ փախաք յայտնէ ստանձնել պատգամաւորի պաշտօնը»:

Առնեապետ Կապիտան էֆ. յայտնեց թէ Մարգարէ էֆ. Էֆիղլէր պատգամաւորութեան յայտնած է առ այդ: Մարգարէ էֆ. Էֆիղլէր խօսք առնելով խոսեց թէ ճշմարիտ է որ ինք փախաք յայտնած է ըստանձնելու պատգամաւորի պաշտօնը: Բայց չաւել որ զինքը միակ ընտրելի նկատուի, եթէ ուրիշ փախաքոյն ալ կան կամ եթէ որ և է ուրիշ աւելի յարմարագոյն անձ կը գտնուի կը խնդրէ որ զոնք ընտրեն: Թեր ու զէմ կարծեալ փոխնախկին էֆ. Առնեապետ էֆ. յայտնեցաւ պատգամաւորի ընտրութիւնը: Ս. Բաքիանայ տապաւ մէկ քուէ, գտնուեցաւ մէկ պիտակ քուէ, իսկ մնացեալ երկու փոխաք իրենց քուէները կեղծապաշտեցաւ էին Էֆիղլէր էֆ. վրայ, որով Մարգարէ էֆ. Էֆիղլէր քուէից բացարձակ առաւելութեամբ հաղթուեցաւ աշխարհական պատգամաւոր Զմիւռնիոյ: Սոյ պատգամաւոր ընտրութիւնը շնորհաւորեց իւր երեսփոխանք և նախագահ Ս. Հայրը իր գոհունակութիւնը և հորհուրեքութիւնները յայտնելով մաղթեց որ յաջող ձաճորդութեամբ մը յարմարագոյն ընտրութիւնը ընկու Առնեապետ արժանի ընէ զիրենք»:

Որչաւեցաւ ընտրութեանց տեղեկագիրը պատրաստելով անցաւ ազգայնագիտութեան Պատրիարքարան:

Ի վերջոյ Առնեապետը վաճառէ էֆ. Պատրիարքարան երեսփոխանական ընտրութեան խնդիր յազգալով փախաք յայտնեց որ Երեսփ. ժողովը փոխանակ Վիլհելմ Զմիւռնիոյ նոր պաշտօնը, ինչպէս նախապէս որչաճ էր վարչութիւնը, երեսփոխանական ժողովը ամբողջապէս հրամարի և ամբողջական նոր ընտրութիւն կատարուի: Աս այս համակարգը գտնուեցան Երեսփ. էֆ. Կապիտան և Մեսրոպ էֆ. Սիմեոնեան, իսկ հակառակ կարծիք յայտնեցին Կառաւիկ էֆ. Եղիշեան և Մարգարէ էֆ. Էֆիղլէր: Վաճառէ էֆ. Պատրիարքարան տաճարից խնդրոյն քննութիւնը խառն ժո

«ԳԼԵՆԵ»-Ի ԾԵՐԱԾՆԷ [42]

ՄԱՐՍԷԼ ԲՈՒԿԼՈ

ԲԻԼԻ ԵՒ ԹԵՐԷԶ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

Հի.

«Հիմայ իմ կեանքս գոյութեան իրաւունք մը և նպատակ մը ունի. զիմականգնելով ընդ անուանարկ մարդը, հօր թրշնամին: Հայրս՝ անհանգիստ ընող վկայ մըն էր, ուստի մէջնորդէ վերցուց գոյն: Այս մասին կատարելապէս փոտան եմ, հակառակ ծերունի պահած լուրջութեան և գաղտնապահութեան: Ինչո՞ւ համար մայրըս միշտ պիտի ծածկէր ինձմէ այս մենուամարտին պատմութիւնը: Ա՛հ, հէք ինչ»:

Ինչ գիտէր ասիկա և զրամ առաւ...»
Իր երեակալութիւնը կը բողբալաւէր: Այնպէս երեակալեց թէ Ռօքֆօն դազած և ամէնուն առջև ամբաստանած էր Բիլեդը...

«Ո՛չ, Կուզեմ կարելի կըսեմ չափ քիչ վիշտ պատճառել թէքզի: Բայց պիտի ազատեմ զինքը այս անարժան ամուսնութեանէ»:

Օ՛հ, իրագործել այս գաղափարը, խղել Բիլեդի և Թէքզի միութիւնը, աւսիկա բուն իսկ իր ազատութիւնը պիտի չլլար միթէ: Ինչպէս քիչ զոպեց աւելի առաջ տանել իր երեակալութիւնը, խորհի այն խելայից երախտագիտութեան վրայ զոր մանկամարդ կինը պիտի զգար իրեն հանդէպ՝ իր ազատագրութեան պատճառ եղած ըլլալուն համար: Որովհետեւ, որչափ ալ խորունկ կերպով գտնուեցաւ լլար իր սիրտը, զարձեալ կը խորշէր և նազելու ուրախութեան մը վայելքը տալ ինք իր անձին, այսինքն յուսով թէ Թէքզի պիտի խնայէր, վարկարկ ըլլար, և թէ անոր ու իր միջև հեռաւորութիւնը պիտի նուաղէր:

«Ես աղքատ՝ բայց մաքուր եմ. ո՛չ որ զինայ մեղադրել զիս և խնդրեմ ո՛րեք և անպատեւ արարքի համար»:

Այս միջոցին փոքրիկ միջին ձև մը և բնեցաւ ձաճորդն անկէն: Տիկ. Բրէկիէն կը վերադառնար զիզէն՝ ձեռքը բռնած պարէններով լեցուն զամբիւղ մը: Սոյ բախանին պէս սե հազուադէպ հազած էր: Դուրսը զրած էր սե յարկը պարզ զրկարկ մը: Հովանոցով մը ինքզինքը կը պատապարէր արեւին ղէմ որ չեղանի կեր կարէր իր ստուերը:

Մաքսան ողբական գրովաւ կառնկեցութեամբ մը յուզուեցաւ:

«Հէք սիրական մայր... Ի՛նչ եղբաւան կեանք: Ողորմութիւն ընդունել այն պիտի անարդ ու ցածուկ մարդու մը կողմէ որ իր ամուսնը սպաննած է: Ազգի գիտեմ որ իմ սիրոյս համար ըրած է այս զիջողութիւնը»:

Անշուք զիմաստուերը կը յառաջանար զգոյշ քայլերով զորս ձաճորդն թեթիւ գաւաւարը աւելի փութկոտ կը զարձէր:

Մաքսան ողորակել կը զանազանէր իր մօրը զիմագիծերը, փոքրիկ աղիւս ու հին մետաղի մը նման մաշած ղէմքը: Ինչո՞ւ համար իր մայրը դատապարտուած էր թշուառութեան, ծառայութեան, միջոցն ուրիշներ հարուստ կը ծնին կամ զիւրութեամբ կը հարստանան: Այս հարցումը զոր յաւիտեանապէս պիտի ուղղէ ազգաբնակ հարուստը, Մաքսան սովորաբար իրեն համար պատշաճ չէր դատել, չափին տեղի տալով, զի թէ ան լիւր կը գտնէր զայն: Իր հաղարուութեան ձեռքէն մէկն էր երեքք չի գանգատել իր վիճակին, որիչններուն վրայ չի նախանձկուէ չափ բուսական բարձր կը պահէր ինչպէս քիչ: Ասոր իր սրտին ամբողջ գանձութիւնը երեան կուգար: Եւ Ռօքֆօնի տէրերուն ղէմ իր զգալած անուրութեան մէջէն կը պոտը կար տխմար և յախտական հարցումը:

«Ինչո՞ւ համար աղքատ եմք մենք, և ուրիշները հարուստ»:

